

Οι πηγές μου:Copleston (HMP), Spade (SMP), Kroons (LMP), Λογοθέτης (ΦΠΜΧ), Cambridge Companion to Ockham.

Οι απόψεις του Ockham για τα καθόλου όντα

Ο Ockham αντιπροσωπεύει την πιο δυναμική επανεμφάνιση του νομιναλισμού στον ύστερο σχολαστικισμό. Σε μια κλίμακα που διαβαθμίζεται από τον πιο ακραίο ρεαλισμό (εκπροσωπούμενο από τον Πλάτωνα) στον πιο ακραίο νομιναλισμό (εκπροσωπούμενο από τον Ροσκελίνο) ο Ockham θα μπορούσε δικαιολογημένα να τοποθετηθεί στην προτελευταία θέση. Για τον Ockham αν και ο κόσμος συνίσταται από μεμονωμένα άτομα που δεν μοιράζονται τίποτα το κοινό (άρα δεν υπάρχουν, σύμφωνα με αυτόν, καθολικά όντα με την σημασία που έδινε στο όρο ο Βοήθιος), είναι φιλοσοφικά αναγκαίο να αναγνωριστεί μια περιορισμένη καθολικότητα στις έννοιες. Οι καθολικές λοιπόν λέξεις δεν είναι απλές «πνοές φωνής» (*flatus vocis*), όπως πρέσβευε ο Ροσκελίνος, αλλά αναφέρονται σε καθολικές έννοιες – έννοιες δηλαδή που κατηγορούνται σε περισσότερα επιμέρους όντα. Προκειμένου να ενισχύσει τις απόψεις του ο Ockham ασκεί συστηματική κριτική στις πιο σημαντικές ρεαλιστικές θεωρίες (Κυρίως στα έργα του *Σχόλια στις προτάσεις του Πέτρου του Λομβαρδού*, Βιβλίο 1, Διάκριση 2, Ερωτήματα 4-8, και *Summa Logicae*). Πριν δούμε την κριτική του, ας προσπαθήσουμε να κατηγοριοποιήσουμε κάπως τις απόψεις αυτές ανάλογα με τις παραχωρήσεις που είναι πρόθυμες να κάνουνε στον ρεαλισμό. Όλες οι θέσεις που ακολουθούν συμφωνούν ότι τα καθόλου όντα βρίσκονται και εκτός του ανθρώπινου νου, δεν είναι δηλαδή απλές έννοιες, όπως διατείνεται ο Ockham (αν και φυσικά οι θέσεις αυτές είναι συμβατές με την άποψη ότι τα καθόλου υπάρχουν πραγματωμένα και ως έννοιες).

(1) Τα καθόλου υπάρχουν με την πλήρη σημασία του όρου ως πλατωνικές ιδέες εκτός του νου και εκτός των επιμέρους πραγμάτων (Πλάτωνας, δεύτερη θεωρία του Βοήθιου στο έργο του Περί Τριάδος)¹

(2) I. Τα καθόλου υπάρχουν με την πλήρη σημασία του όρου εκτός του νου αλλά εντός των επιμέρους πραγμάτων. II. Τα καθόλου διακρίνονται αριθμητικά από τα επιμέρους των οποίων αποτελούν μέρος. III Τα καθόλου δεν πολλαπλασιάζονται στα επιμέρους (τρίτη θεωρία Βοήθιου στο έργο του Περί Τριάδος², Γουλιέλμος του Champeaux, Clarrebaldus της Arras).

(3) Η άποψη αυτή (πρώτη θεωρία Βοήθιου στα Σχόλιά του στον Πορφύριο Γουλιέλμος του Champeaux, Γιλβέρτος του Poitiers, Γουλιέλμος του Alnwick) συμφωνεί με την προηγούμενη στα σημεία I και II διαφοροποιείται όμως προς αυτήν στο σημείο III. Σύμφωνα με την άποψη αυτή τα καθόλου βρίσκονται στα ατομικά πράγματα **πολλαπλασιασμένα** και όχι ως ενιαίες οντότητες

(4) I. Τα καθόλου καθ' αυτά θεωρούμενα υπάρχουν μόνον ατελώς. II. Τα καθόλου υπάρχουν με την πλήρη σημασία του όρου εκτός του νου αλλά εντός των επιμέρους πραγμάτων. III Τα καθόλου διακρίνονται από τα επιμέρους των οποίων αποτελούν

¹ **Προσοχή στο σημείο αυτό.** Αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο **εμείς** χαρακτηρίζουμε την θεωρία του Βοήθιου. Όπως έχει ήδη λεχθεί (βλ. σημειώσεις για τον Βοήθιο) ο Βοήθιος (στην δεύτερη αυτή θεωρία του) θα ισχυριζόταν ότι τα είδη και τα γένη υπάρχουν και ως πλατωνικές οντότητες, είναι όμως αμφίβολο αν θα τα χαρακτήριζε ως καθόλου όντα.

² Σε αντίθεση με όσα αναφέρω στην προηγούμενη σημείωση ο Βοήθιος θα συμφωνούσε ότι η θεωρία αυτή πληροί, όπως είδαμε, τους όρους για να χαρακτηριστεί ως θεωρία περί των καθόλου όχι μόνον με τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε εμείς τα καθόλου (ως δηλαδή αυτόνομες οντότητες που υπάρχουν μαζί και επιπρόσθετα με τα επιμέρους) αλλά και με τον περιορισμένο τρόπο που τον αντιλαμβανόταν ο ίδιος.

μέρη μόνον **μορφικά** (ή **τυπικά**) και **όχι** αριθμητικά. IV Τα καθόλου βρίσκονται στα ατομικά πράγματα **πολλαπλασιασμένα** και όχι ως ενιαίες οντότητες (Duns Scotus και ίσως Avicenna)

(5) I. Τα καθόλου καθ' αυτά θεωρούμενα είναι απλώς λογικές κατασκευές. II Τα καθόλου **δεν** διακρίνονται από τα επιμέρους των οποίων αποτελούν μέρη ούτε **μορφικά** (ή **τυπικά**) ούτε **αριθμητικά** αλλά απλώς **κατά την συνήθεια του λόγου**. III Η ίδια κοινή φύση είναι επιμέρους σύμφωνα με την ύπαρξη (esse) που έχει στα πράγματα και καθόλου σύμφωνα με την ύπαρξη που έχει στον νου. (Ο πιο χαρακτηριστικός εκφραστής αυτής της θέσης είναι ο Ακινάτης)

Αντιρρήσεις του Ockham

Κριτική του Ockham στην (1): Ο Ockham δεν αφιερώνει πολύ χρόνο στην εξέταση αυτής της θεωρίας η οποία από μόνη της δεν ήταν πολύ διαδεδομένη στον μεσαίωνα. (Υπάρχουν, ωστόσο φιλόσοφοι που την υποστηρίζουν σε **συνδυασμό με** άλλες θεωρίες. Για παράδειγμα εμφανίζεται στον Βοήθιο αλλά η πρόθεσή του μάλλον ήταν να την αποδεχτεί απλά και μόνο συμπληρωματικά προς την θεωρία 3). Οι αντιρρήσεις που προβάλλει ο Ockham στον ακραίο ρεαλισμό είναι παρόμοιες με τις αντιρρήσεις που διατυπώνουν και οι ηπιότεροι ρεαλιστές. Με τον τρόπο αυτό ο Ockham εμφανίζεται να συμφωνεί στην απόρριψη του ακραίου ρεαλισμού με κάποιους από τους αντιπάλους του. Μερικές από τις αντιρρήσεις που προβάλλονται στην υπό συζήτηση θεωρία είναι οι ακόλουθες: Ο Πλατωνιστής διατείνεται ότι από την μια μεριά υπάρχει το καθόλου ον και από την άλλη μια πλειάδα ατόμων που μετέχουν σε αυτό. Η μετοχή αυτή του επιμέρους στο καθολικό είναι, σύμφωνα με αυτήν την άποψη ουσιώδες, χαρακτηριστικό της εγγενούς φύσης του πρώτου. Υπάρχουν δύο βασικά προβλήματα με αυτήν την θέση. (α) Η θεωρία διατείνεται ότι πολλά επιμέρους μοιράζονται το ίδιο καθόλου. Αλλά είναι δύσκολο να δούμε πώς αυτό είναι μεταφυσικά δυνατό (Το επιχείρημα το είδαμε αναλυτικά στον Βοήθιο) (β) Δεδομένου ότι ο πλατωνιστής απορρίπτει την ιδέα ότι τα καθόλου βρίσκονται εντός των επιμέρους, η σχέση πλατωνικής μετοχής πρέπει να είναι εξωτερική (όπως είναι – ας χρησιμοποιήσουμε το παράδειγμα του Βοήθιου – η σχέση ενός θεατή με το θέαμα που παρακολουθεί). Ωστόσο η εγγενής φύση ενός επιμέρους όντος δεν μπορεί να χαρακτηρίζεται από τις εξωτερικές σχέσεις τις οποίες συνάπτει με άλλα όντα. Επομένως, η εγγενής φύση του Σωκράτη δεν μπορεί να συνίσταται (έστω και εν μέρει) στο γεγονός ότι μετέχει στην ιδέα της ζωϊκότητας. Αλλά σε αυτή την περίπτωση η φύση του Σωκράτη θα ήταν η ίδια έστω και αν η ιδέα της ζωϊκότητας έπαυε να υπάρχει. Το συμπέρασμα βέβαια αυτό δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό από τον πλατωνιστή.

Επιχειρήματα εναντίον των θεωριών (2), (3), (4): Η αντίρρηση της εκ του μηδενός δημιουργίας. Υποθέστε ότι υπάρχει ήδη ο Σωκράτης. Ο Θεός έχει την δύναμη να δημιουργήσει ακόμη ένα ανθρώπινο ον (ας πούμε, τον Πλάτωνα) εκ του μηδενός. Αλλά τότε θα πρέπει να ενσωματώσει στην νέα του δημιουργία αυτό που ο Σωκράτης και ο Πλάτωνας μοιράζονται, δηλαδή την κοινή τους φύση. Όμως τότε η δημιουργία ενσωματώνει κάτι που προϋπάρχει και δεν είναι πραγματικά εκ του μηδενός. Το συμπέρασμα είναι δογματικά απαράδεκτο.

Η αντίρρηση *εκ της αγιότητας του Ιησού*. Η ανθρώπινη φύση του Ιούδα μετέχει της αμαρτωλότητας. Αλλά ο Ιούδας μοιράζεται την ανθρώπινη φύση με τον Ιησού. Άρα ο Ιησούς μετέχει και αυτός της αμαρτωλότητας. Το συμπέρασμα είναι δογματικά απαράδεκτο.

Κριτική του Ockham στην (2): Εάν το καθολικό ον ήταν αριθμητικά διακριτό από το επιμέρους, ο Θεός θα μπορούσε να δημιουργήσει το επιμέρους χωρίς το καθόλου.

Αλλά εάν ήταν δυνατόν να υπάρχει το επιμέρους χωρίς το καθόλου, το τελευταίο δεν έχει κανέναν εξηγητικό ρόλο να παίζει και λόγοι θεωρητικής οικονομίας επιβάλλουν την εγκατάλειψη αυτή της έννοιας (θυμηθείτε την αρχή γνωστή και ως το *Συράφι του Ockham* – μην πολλαπλασιάζεις τις οντότητες πέραν του αριθμού που είναι αναγκαίος για τις εξηγητικές ανάγκες της θεωρίας).

Επιπλέον, εάν το καθόλου αποτελεί μέρος του ατομικού πράγματος, όπως οφείλει να ισχυριστεί η υπό κρίση θεωρία, τότε τα καθόλου δεν μπορούν να κατηγορηθούν στα επιμέρους (γιατί το μέρος δεν μπορεί να κατηγορηθεί στο όλο) και η θεωρία αδυνατεί να λύσει το πρόβλημα της κατηγορήσεως. (Πιθανή ανταπάντηση: Πράγματι δεν μπορούμε να κατηγορήσουμε το μέρος στο όλο και γι' αυτό δεν λέμε ότι ο Σωκράτης είναι ανθρωπιά αλλά ότι είναι άνθρωπος. Αλλά το να είναι άνθρωπος σημαίνει απλά το να έχει ανθρωπιά)

Εκείνα που σύμφωνα με τον Ockham κατηγορούνται δεν είναι καθόλου όντα που βρίσκονται εκτός του νου αλλά *Κοινοί όροι*, όροι δηλαδή που αναφέρονται περιληπτικά σε μια πλειάδα αντικειμένων. (Σημείωση: Η θεωρία αυτή της κατηγορήσεως απαιτεί βέβαια και έναν ορισμό της αλήθειας μια καταφατικής πρότασης. Για να είναι μια πρόταση του τύπου υποκείμενο – κατηγορήμα αληθής δεν απαιτείται το κατηγορήμα να βρίσκεται με κάποιο τρόπο στο υποκείμενο ή να είναι ενοποιημένο με αυτό εκτός του νου. Αυτό που απαιτείται για τον **Ockham** είναι το **πράγμα που σημαίνεται με τη χρήση του υποκειμένου να βρίσκεται ανάμεσα στα πράγματα που περιληπτικά σημαίνονται με την χρήση του κατηγορήματος**).

Άλλες αντιρρήσεις: Εάν η θεωρία που εξετάζουμε ίσχυε, τότε τα ατομικά όντα θα είχαν πάρα πολλά μέρη, ένα μέρος για κάθε κατηγορήμα (οσοδήποτε πολύπλοκο και αν αυτό ήταν) που μπορεί αληθώς να τους αποδοθεί. Επίσης, σύμφωνα με την θεωρία αυτή τα καθόλου προηγούνται λογικά των επιμέρους μια και συνίστανται από αυτά. Αλλά στην περίπτωση αυτή θα μπορούσαν να υπάρχουν και χωρίς τα επιμέρους, και η θεωρία οδηγείται αναπόδραστα στον πλατωνικό ρεαλισμό (Πιθανή απάντηση: Ένα καθόλου ον προηγείται λογικά από κάθε ένα από τα επιμέρους των οποίων είναι μέρος αλλά όχι από όλα τα επιμέρους μαζί. Με άλλα λόγια δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς να υπάρχει κανένα από τα επιμέρους στα οποία πραγματώνεται).

Κριτική του Ockham στην (3): Σύμφωνα με την (3) υπάρχει μια πραγματική αριθμητική διαφορά ανάμεσα, ας πούμε, στην έμβια φύση του Σωκράτη και στον Σωκράτη τον ίδιο καθώς επίσης και ανάμεσα στην έμβια φύση του Σωκράτη και την ατομική εκείνη διαφορά που κάνει την συγκεκριμένη έμβια φύση έμβια φύση του Σωκράτη (Στο σημείο αυτό ο Ockham εξειδικεύει την κριτική του στην θεωρία του Γουλιέλμου του Alnwick ο οποίος κάνει χρήση των απόψεων του Σκότου για την *αυτότητα*). Αφού όμως έχουμε να κάνουμε με πραγματικές αριθμητικές διακρίσεις είναι δυνατόν, συμπεραίνει Ockham, ο Θεός να δημιουργήσει την έμβια φύση του Σωκράτη χωρίς την ατομική διαφορά της. Το ίδιο όμως συμβαίνει και με την έμβια φύση του Πλάτωνα. Αλλά σε αυτήν την περίπτωση θα είχαμε δύο φύσεις (του Πλάτωνα και του Σωκράτη) και όχι μια (διαφορετικά η θεωρία 3 θα ήταν η ίδια με την θεωρία 2). Επομένως οι ατομικές διαφορές δεν παίζουν κανένα θεωρητικό ρόλο. Είναι μεταφυσικά αδρανείς.

Κριτική του Ockham στην (4): Αυτή είναι η θεωρία του Σκότου που διαφέρει από την προηγούμενη μόνο σχετικά με το είδος της διάκρισης των πραγματωμένων σε άτομα φύσεων από τα ίδια τα άτομα ή τις ατομικές διαφορές. Σύμφωνα με την προηγούμενη θεωρία η διάκριση της ορθολογικότητας του Σωκράτη από την αυτότητά του είναι αριθμητική, σύμφωνα με την θεωρία του Σκότου, απλώς μορφική. Ο Ockham έχει μία ομοβροντία επιχειρημάτων εναντίον του Σκότου. Τα επιχειρήματα είναι πολύπλοκα και ενδιαφέροντα αλλά έστω και μια σύντομη

παρουσίασή τους θα απαιτούσε εκτενή ανάλυση και μια πιο εξειδικευμένη σειρά διαλέξεων που θα εξέταζε επιμέρους όψεις της Σκωτικής και Οκκαμικής φιλοσοφίας. Μπορούν όμως εν συντομία να παρουσιαστούν οι λόγοι που ο Ockham προσάγει προκειμένου να υπονομεύσει τα θεωρητικά κίνητρα του Σκότου. Είδαμε ότι σύμφωνα με τον Σκότο υπάρχουν σοβαροί μεταφυσικοί λόγοι για τους οποίους ένας ήπιος ρεαλισμός για τα καθόλου πρέπει να γίνει αποδεκτός. Οι ύπαρξη των κοινών φύσεων για τον Σκότο επιβάλλεται από την ανάγκη να εξηγηθούν οι σχέσεις ταυτότητας, ομοιότητας και ποσοτικής ισότητας, όπως επίσης και οι περιπτώσεις ομοειδούς αιτιότητας. Ο Ockham ισχυρίζεται όμως ότι οι σχέσεις αυτές μπορούν να εξηγηθούν χωρίς να χρειαστεί να καταφύγουμε στις Σκωτικές κοινές φύσεις. Τα πράγματα λέει ο Ockham μοιάζουν αλλά δεν μοιάζουν γιατί μοιράζονται κάποια φύση. Μοιάζουν απλώς από μόνα τους. **Εάν δεν υπάρχει καμιά κοινή φύση στην οποία θεμελιώνεται η ομοιότητα του Θεού και των δημιουργημένων όντων (και ο Σκότος συμφωνεί, όπως είδαμε, στο σημείο αυτό) γιατί να χρειάζεται κάποια κοινή φύση για να θεμελιώσει την ομοιότητα μεταξύ των αυτών των όντων; Αυτό λοιπόν που κάνει ο Ockham είναι να ανακηρύξει τη χαρακτηριστική σχέση ομοιότητας που ο Σκότος αναγνώριζε ως ισχύουσα μεταξύ του Θεού και των δημιουργημάτων ως παραδειγματική σχέση των ίδιων δημιουργημένων όντων. Εάν μια ρεαλιστική μεταφυσική δεν απαιτείται για την πρώτη γιατί να απαιτείται για την δεύτερη;** Επιπλέον ο Ockham διαφωνεί ότι μία σχέση είναι αριθμητικά διακριτή από τα πράγματα τα οποία σχετίζει. Εάν αυτό ίσχυε, λέει ο Ockham, τότε θα μπορούσαμε να έχουμε την σχέση *ομοιότητας* χωρίς τα όμοια πράγματα, συμπέρασμα που είναι παράλογο. Στα πλαίσια της κριτικής του ο Ockham προσπαθεί να υπονομεύσει και τις γνωσιοθεωρητικές βάσεις του Σκωτικού ρεαλισμού αρνούμενος ότι ο ρεαλισμός είναι αναγκαίος για να εξασφαλιστεί η αντικειμενικότητα της επιστήμης. Ο Ockham θα συμφωνήσει ότι αντικείμενο της επιστήμης είναι τα καθόλου, αλλά με την έννοια αυτή αντιλαμβάνεται τους καθολικούς όρους την γλώσσας της σκέψης, της έννοιες. Αντικείμενο της επιστήμης, γι' αυτόν είναι απλώς οι προτάσεις αυτής της γλώσσας που περιέχουν γενικούς όρους. Ο Ockham ακολουθώντας παραδεδομένες απόψεις διακρίνει τρία είδη επιστημών. Τις *πραγματικές* επιστήμες, όπως τα μαθηματικά και την φυσική, τις *λογικές*, όπως την διαλεκτική και τέλος τις γραμματικές. Σε κάθε ένα από αυτά τα είδη αντιστοιχεί μια διαφορετική σημασιολογική χρήση (*suppositio – προϋπόθεση*) των γενικών όρων. Στις γραμματικές επιστήμες αντιστοιχεί η *υλική* προϋπόθεση των όρων (Παράδειγμα: Ο Άνθρωπος είναι ουσιαστικό). Στις λογικές επιστήμες αντιστοιχεί η *απλή* προϋπόθεση των όρων (Παράδειγμα: Ο Άνθρωπος είναι γένος). Κατά την *απλή* τους χρήση οι όροι αναφέρονται σε λογικές έννοιες (όπως στις έννοιες του γένους και του είδους) που δεν έχουν αναφορά (δεν υπάρχουν κοινές φύσεις για να αναφερθούν σε αυτές). Τέλος, στις *πραγματικές* επιστήμες αντιστοιχεί η *προσωπική* προϋπόθεση των όρων (Παράδειγμα: Ο Άνθρωπος είναι έμβιο ον). Κατά την *προσωπική* τους χρήση οι όροι αναφέρονται περιληπτικά σε άτομα – στο παράδειγμα μας ο όρος *άνθρωπος* αναφέρεται περιληπτικά στα ατομικά ανθρώπινα όντα.

Κριτική του Ockham στην (5): Σύμφωνα με αυτήν την Ακινατική θεωρία στις δύο προτάσεις «Ο Άνθρωπος είναι άτομο» και «Ο Άνθρωπος είναι καθολικό πράγμα» αναφερόμαστε στο ίδια φύση. Στην πρώτη περίπτωση στη φύση όπως εμφανίζεται στα εξωτερικά αντικείμενα, στη δεύτερη περίπτωση στη φύση όπως εμφανίζεται στον νου.

Η απάντηση του Ockham είναι ότι δεν μπορεί η σκέψη να μετατρέψει κάτι σε καθόλου ον. Η κατανόηση δεν είναι πράξη και ο νους επομένως δεν μπορεί να ενεργήσει προκειμένου να αφαιρέσει από ένα ατομικό ον τις εξατομικεύουσες

συνθήκες προκειμένου να συλλάβει και να κατανοήσει καθολική του μορφή. Για τον Ockham στις δύο προτάσεις που μόλις αναφέραμε ο όρος «Άνθρωπος» έχει διαφορετικές σημασιολογικές προϋποθέσεις. Στην πρώτη περίπτωση η προϋπόθεση είναι προσωπική, στη δεύτερη «απλή». Ο ίδιος όρος αναφέρεται σε διαφορετικά πράγματα και ο Ακινάτης απλά δεν εντοπίζει την αμφισημία.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Περισσότερα για τις απόψεις του Ockham: Για τον Ockham λοιπόν τα καθόλου δεν βρίσκονται εκτός του νου ούτε καν ως λογικά ατελείς Αβικενικές φύσεις. Τα καθόλου είναι απλά έννοιες. Αλλά τι είδους έννοιες; Ο Ockham απορρίπτει την άποψη (συχνά αποδιδόμενη στον Ροσκελίνο) ότι η σύνδεση των πραγμάτων με τις έννοιες στο πλάτος των οποίων τα πράγματα αυτά ανήκουν είναι αποτέλεσμα αυθαίρετης σύμβασης. Αντιθέτως οι έννοιες για τον Ockham δεν είναι συμβατικά σημεία των πραγμάτων αλλά συνδέονται με αυτά με σχέσεις εικονιστικής ομοιότητας. Πώς όμως σχηματίζονται αυτές οι έννοιες; Για όλους του φιλοσόφους που εξετάσαμε μέχρι τώρα είναι δυνατό να σχηματίσουμε μια καθολική έννοια από μία και μοναδική εμπειρία κάποιο πράγματος. Κατά την εμπειρία αυτή ο ενεργητικός νους αποσπά (πχ. κατά τον Ακινάτη) ή επιλέγει ανάμεσα σε άλλες (πχ. σύμφωνα με τον Σκότο) την καθολική μορφή του πράγματος και την εντυπώνει ως έννοια στον παθητικό νου. Σύμφωνα με τον Ockham όμως τέτοια καθολική μορφή δεν υπάρχει στα πράγματα και άρα δεν μπορεί να αποσπαστεί ή να επιλεγεί από μία μόνον εμπειρία. Πώς λοιπόν ο νους σχηματίζει την έννοια; **Για τον σχηματισμό μιας έννοιας, λέει ο Σκότος, απαιτείται η δυνατότητα σύγκρισης τουλάχιστον δύο εμπειριών προκειμένου να διαπιστωθεί ομοιότητα τους και η ομοιότητα αυτή να καταγραφεί ως έννοια.** Στον βαθμό που μία θεωρία είναι πρόθυμη να δεχτεί την δυνατότητα σχηματισμού κάποιας έννοιας στην βάση μιας μόνον εμπειρίας, η θεωρία αυτή κάνει, κατά τον Ockham, παραχωρήσεις στον ρεαλισμό και βρίσκεται στο στόχαστρο της κριτικής του.

Άλλες χαρακτηριστικές θέσεις της φιλοσοφίας του Ockham: Ο Ockham αναγνωρίζει μόνον δύο από τις δέκα Αριστοτελικές κατηγορίες, την κατηγορία της ουσίας (υπόστασης) και την κατηγορία της ποιότητας. Για αυτόν υπάρχουν λοιπόν μόνο άτομα, ο Σωκράτης και ο Πλάτωνας και οι ατομικές ποιότητες που εδράζονται σε αυτά. Δεν υπάρχουν όμως ούτε σχέσεις, όπως για παράδειγμα η μητρότητα, ούτε πράξεις, όπως για παράδειγμα, η πράξη της εργασίας – βεβαίως εργαζόμαστε αλλά η εργασία μας δεν είναι, για τον Ockham, κάποια αυτόνομη οντότητα. (Σημείωση: Είναι άξιο απορίας γιατί ο Ockham επέτρεψε την ύπαρξη ποιοτήτων παράλληλα με την ύπαρξη υποστάσεων. Το πιθανότερο είναι να ήθελε να έχει ποιότητες χωρίς υποστάσεις για να είναι φιλοσοφικά συνεκτικό το δόγμα της μετουσίωσης στο μυστήριο της θείας ευχαριστίας όπου έχουμε τις ποιότητες του ψωμιού και του κρασιού χωρίς να έχουμε την υπόσταση του ψωμιού ή του κρασιού. Το ψωμί και το κρασί στο μυστήριο αυτό έχει πάψει να υπάρχει καθώς έχει μετουσιωθεί στο σώμα και στο αίμα του Χριστού.

Αναφέρω επίσης την εξαιρετικά σύνθετη και ενδιαφέρουσα σημασιολογική Οκκαμική θεωρία ψήγματα της οποίας μνημονεύτηκαν παραπάνω. Αξίζει ακόμη να αναφερθεί η διάκριση που υιοθετεί μεταξύ *κατηγορηματικών και συγκατηγορηματικών* όρων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα συγκατηγορηματικών όρων είναι οι σύνδεσμοι (*και, ή*), μερικά επιρρήματα (*κατ' ανάγκην, δυνατά, πάντοτε*) και φράσεις που δηλώνουν ποσόδειξη (*κάτι, όλα, τίποτα*). Στους κατηγορηματικούς όρους ανήκουν τα περισσότερα ουσιαστικά και επίθετα. Φιλοσοφικά σημαντικές είναι επίσης οι προσπάθειές του να παραφράσει προτάσεις που φαίνεται να μας δεσμεύουν στην

ύπαρξη των καθόλου σε προτάσεις από τις οποίες τέτοιες δεσμεύσεις έχουν απαλειφθεί (Έτσι η πρόταση *Ο Άνθρωπος είναι το ανώτερο πλάσμα* παραφράζεται στην *Κάθε άνθρωπος είναι ανώτερος από κάθε πλάσμα που δεν είναι άνθρωπος*), καθώς επίσης και η ανάλογη προσπάθεια του να εξηγήσει το νόημα των αφηρημένων ουσιαστικών χωρίς να καταφύγει στη εισαγωγή καθόλου όντων. Από την άποψη αυτή αποτελεί προάγγελο του μοντέρνου εμπειριστικού νομιναλισμού, όπως αυτός εκφράζεται, ανάμεσα σε άλλους, από τον Quine και τον Sellars.